مسئولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

ډاکټر عبدالقیوم مومند ۲۰۱۹/۰۸/۱۳

وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ ۖ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ

دولتي، حکومتي او سیـــاســـي جوړښـــت

لومړی برخه

د جوړښت اړتیا:

د اسلامي دولتي او حکومتي جوړښت د اصولو له مخې د یوې مسلماني او یا هم د مسلمانانو په اکثریت ولاړې ټولنې سیاسي جوړښت او سیاسي کړنلاره د قرآن، سنت، اجماع او قیاس د بنسټونو په رڼا کې د وحدانیت، رسالت او خلافت (استازیتوب) پر بنسټ جوړیږي. په دې جوړښت کې لوی څښتن ﷻ یواځنی واکمن دی او د امر او نهې ټول احکام او اوامر له هغه سره دي چې په قرآن کریم کې یې مسلمانانو ته څرګند کړي دي. له دې امله یو انسان د دې حق او صلاحیت نه لري چې د بل انسان د ژوند لپاره محدودیتونه وټاکي او یا د بل انسان د ژوند په اړه د لوی څښتن ﷻ له اوامرو او لارښوونو څخه بهر کوم بل تصمیم ونیسي او یا کومه پریکړه وکړي. د انسانانو د لارښووني او د الهي احکامو په رڼا کې د تصمیم نیولو او د یوه سیاسي، ټولنیز، اقتصادي، او عدلي نظام د جوړولو لپاره لوی څښتن ﷻ د خپل وروستني پیغمبر محمد ﷺ له لارې لارښوونکی کتاب، قرآن کریم رالیږلی دی.

د اسلام پیغمبر محمد ﷺ په خپل وخت کې یو سیاسي، نظامي، ټولنیز او اقتصادي جوړښت رامینځته کړ چې پیلامه یې د مدینې په میثاق (دستورالمدینه) باندې وشوه. که د مدینې میثاق په غور سره ولوستل شي څو مهم ټکي چې د دې لیکنې لپاره د غور وړ دي، ترې لاس ته راځي. د مدینې په میثاق کې اساسات پر شخص ولاړ دي نه پر کهول، قام او توکم. شخص مسوول ګڼل شوی چې د مدینې د خلکو، خاورې او ګټو څخه ننګه وکړي او د مدینې حکومت مسوول ګڼل شوی چې د مدینې د هر اوسیدونکي (شخص) د ژوند، مال، عزت او حیثیت څخه ننګه وکړي. دلته مسلمان یا مومن نه دی یاد شوی بلکې هر اوسیدونکی یاد شوی چې په هغې کې یهود، نصارا او نور هم داخل وو. که دا خبره په نوې سیاسي ژبه وژباړو نو د تبعه او تابعیت (Citizen and Citizenship) هغه پدیده چې لویدیځ هیوادونه یې پر موږ د ډیموکراسۍ په زور منل غواړي، اسلام څوارلس سوه کاله وړاندې عملي ثابته کړې ده.

د پورتنیو اصولو په رڼا او چاپیریال کې لوي څښتن ﷻ انسان د ځمکې پرمخ د خپل خلیفه (استازي)[۱] په توګه ټاکلی او ځیني واکونه او صلاحیتونه یې ورکړي دي. لوي څښتن ﷻ په قرآن عظیم الشان کې فرمایي:

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ.[۲]

ژباړه: وایه (ای محمده) ربه د پاچاهي واکمنه! دا ته چې چا ته وغواړې پاچاهي ورکوې او بیرته پاچاهي ترې اخلې، له چا نه دې چې خوښه شی ستا او چا ته چې وغواړی عزت ورکوې او څوک چې وغواړې خواروې یې.[۳]

لوی څښتن ﷻ انسان مکلف کړی چې د دغو واکونو او صلاحیتونو په رڼا کې د انساني ژوند د ساتنې، پایښت او پرمختیا لپاره لارې چارې جوړې کړي، او د ټولنې د نظم او بنیګنې لپاره ترې کار واخلي. له دې امله د اسلامي دولتداری او حکومتداری د اصولو په تګلاره کې حکومت جوړول او حکومتداري ټول انسانانو ته خدمت کول، د ټولنې د پرمختګ لپاره کار کول او په ټولنه کې د ټولنیزعدالت ټینګول دي. په داسې ټولنه کې وروري وي او ظلم نه وي او د ټولنې وګړي یو له بل سره مرستې ته ولاړ وي. له ابوموسی τ او عبدالله بن عمر τ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي دي.

---

[۱] کهٔ د عربي ژبې د خلافت ټکی پښتو ته وژباړل شي نو د استازي مانا ورکوي.
[۲] ال عمران، ۲۶.
[۳] روانه او ساده ژباړه، مولوي فاروق غلجی.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنيزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

أَلْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا.[٤] او اَلْمُسْلِمُ أَخُوالْمُسْلِمِ، لاَيَظْلِمُهُ وَلاَيُسْلِمُهُ، وَمَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللّٰهُ فِي حَاجَتِهِ، وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللّٰهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرُبَاتِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ[٥]

ژباړه: مومنان يو بل ته د يوې ودانۍ د بيلو برخو(خښتو) حيثيت لري چي يو بل ښيړوي. يو مسلمان د بل مسلمان ورور دی چي نه به ظلم وربانديې کوي او نه به يې بل ظالم ته په لاس ورکوي چي ظلم پرې وشي. هر څوک چي د خپل ورور اړتيا پوره کړي لوی ښتنﷻ به له هغه سره د هغه د اړتيا پر وخت کي مرسته وکړي. که يو مسلمان له بل مسلمان ورور څخه ناورين او غميزه لرې کړي نو لوی ښتنﷻ به د هغه څخه د قيامت په ورځ ناورين او غميزه لرې کړي. څوک چي په دنيا کي د مسلمان پرده وکړي لوی ښتنﷻ به د قيامت په ورځ هغه له شرم او سپکوالي څخه خوندي کړي.

په اسلام کي پرېکړې، واکونه او مسوولیتونه د ټولو انسانانو په نامه راغلي، نه د يو مشخص کس يا يوې مشخصې ډلې په نوم. له دې امله استازيتوب يا چارواکي کول هم د يوې ټولنې د ټولو وګړو حق او مسووليت دی او هر غړی په دې استازيتوب او چارواکۍ کي واک او مسووليت لري. د ټولني هر وګړی لومړی د لوی ښتنﷻ په مقابل کي مسووليت لري او هغه ته ځواب ويونکی دی او بيا د خپل ولس او ټولني په وړاندې مسووليت لري او ولس او ټولني ته ځواب ويونکی دی.

څرنګه چي د چارواکۍ حق ځانګړی دی نو مسووليت يې هم ځانګړی دی چي دا دواړه د انسانانو د مساوي حقوقو ښکارندوی دي. هيڅوک حق نه لري چي له يو انسان څخه هغه ته د لوی ښتنﷻ لخوا ورکړل شوي حقونه او واکونه واخلي.

چارواکي کول، چارې پرمخ بيول او د خلکو د ژوند او چارو په هکله پرېکړې کول د چارواکو سره هغه الهي امانت دی چي د ټولني د وګړو لخوا ورته د دې اجازه ورکړل شوې ده چي د الهي واکمنۍ په رڼا کي ورځنۍ چارې پرمخ بوځي.

زموږ په ننۍ نړۍ کي د استازيتوب او امانت مسئله به په دې لاندې بيلګه کي نوره هم څرګنده شي. يو شتمن کس يو بانک جوړوي او د بانک د چلولو او بانکي چارو د پرمختګ لپاره يو بل کس د بانک د رئيس په توګه پر دنده ګوماري. سره له دې چي د بانک رئيس د بانک د کارونو څارنه کوي، ورځنۍ چارې يې پرمخ بيايي مګر بيا هم د بانک مالک نه دی. د بانک ملکيت د بانک له خاوند سره خوندي پاتې کيږي.

همدا راز د بانک رئيس به په بانکي چارو کي ډير نوي فکرونه او پلانونه ولري، خو د بانک خاوند د بانک رئيس ته عمومي لارښوونه کوي چي بانکي چارې څنګه پرمخ بوځي او د بانک رئيس د دې عمومي لارښوونې په رڼا کي د بانک ورځنۍ چارې پرمخ بيايي. سره له دې چي د بانک رئيس د بانک د ټولو چارو مسوول دی، بيلابيل واکونه لري او د بانکي چارو په هکله ځيني پرېکړې هم کوي، مګر د واک او پرېکړو اندازه او څرنګوالی ورته د بانک د خاوند لخوا ټاکل شوی او د بانک رئيس له دې کچي څخه بهر پرېکړې نشي کولی. د دې ټولو سربيره، د بانک رئيس د بانکي چارو د څار او د ورځنيو بانکي چارو او پرېکړو په وخت، د بانک د خاوند غوښتني او اوامر ترسره کوي، نه خپل.

که دې ټولو ته په ځير سره وکتل شي نو د استازيتوب مسئله هم ښه روښانه کيږي.
د حکومت په جوړولو کي د ټولنې د وګړو اندونه تصميم نيوونکي دي او چارواکي د وګړو د لارښوونو او غوښتنو پر اساس ورځنۍ چارې پرمخ بيايي. هغه څوک چي د ټولني اعتماد لاسته راوړي، په ځان کي د حکومت کولو او چارواکۍ وړتيا ثابته کړی شي، د ټولني په استازيتوب حکومت او د چارو واګې پر مخ بيولای شي او کله چي اعتماد او وړتيا له لاسه ورکړي نو دی مجبور دی او مسووليت لري چي د حکومت او چارواکۍ له مسووليت څخه ګوښه شي او وړ کس ته د چارو واګي وسپاري. اللهﷻ په قرآن عظيم الشان کي فرمايي.

وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللّٰهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ[٦]
ژباړه: او هرچا چي د الله په نازل کړي قانون فيصله ونکړه، نو همدوی سرغړونکي دي.[٧]

---

[٤] صحيح البخاري، کتاب المظالم، ۲۴۴۶.
[٥] صحيح البخاري، کتاب المظالم،۲۴۴۲.
[٦] المائده، ۴۷.
[٧] روانه او ساده ژباړه، مولوي فاروق غلجی.

افغان جرمن آنلاين په درښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې ښې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولۍ

د افغانستان د سیاسي ثبات، تلپاتي سولې او د افغانستان د ټولو وګړو د حقونو د ننګې او تضمین په خاطر اړینه ده چې د افغانستان زړو سیاسي نظامونو ته کتنه وشي او د هغې په رڼا کې د یو داسې سیاسي جوړښت او نظام بنسټ کېښودل شي چې په افغانستان کې تلپاتې سوله رامنځته کړي او افغانستان د خپلواکۍ، غښتلي ولسي سیاسي نظام، بشپړ اساسي قانون او ټولنیزعدالت لرونکی هیواد شي.

په دې کې شک نشته چې د شاهي نظام په دوران کې په افغانستان کې سوله وه، خو د افغانستان سیاسي، اقتصادي او ټولنیز پرمختګ د پادشاه تر پوهې، غوښتنې او مزاج پورې تړلی و.

د شهید محمد داود خان تر مشرۍ لاندې لومړي جمهوریت په اقتصادي او ټولنیز لحاظ د غور وړ بدلونونه رامنځته کړل او ځیني پرمختګونه هم وشول، خو په سیاسي لحاظ د افغانستان ټولنې کومه وده ونکړه او د ملت په هکله تصمیم نیول یوائې په شهید محمد داود خان پورې تړلی پاتې شول.

د غوايي کودتا د افغانستان ټول سیاسي، کلتوري او اقتصادي ارزښتونه له مینځه ویوړل. ملت د یوې داسې کوچنۍ ډلې لخوا چې د خپل هیواد او ملت په هکله یې کومه پوهه نه درلوده، د پردي فکر او پردیو ارزښتونو د منلو په نوم ووژل شو او د دې هیواد د بدبختۍ او تباهۍ بنیاد کېښودل شو.

مجاهدینو او اسلامپالو نه یوائې دا چې اسلامي نظام، بلکې هیڅ راز نظام یې هم په افغانستان کې جوړ او ټینګ نکړای شو. هغه ابادي او نسبي ټولنیز نظام چې د کمونستانو د وحشت او بربریت څخه په امن کې پاتې شوی و، هغه هم له مینځه ویوړل شو.

د دوی لمن طالبانو ورټوله کړه او دا هیله کیده چې هیواد به د سولې او ثبات خوا ته ولاړ شي. له بده مرغه د طالبانو سیاسي فکر د څو مستحباتو په احاطه کې محدود پاتې شو او له دې احاطې څخه بهر یې د فکر وړتیا ثابته نکړای شوه. د امارت له نوم سره تړلې د امارت اسلامي اصول پرځای نه شول.

خبره ډیموکراسۍ ته ورسیده او داسې یو جوړښت رامینځته شو، چې هیواد اشغال شو او خپلواکي له مینځه ولاړه، بلواکي واکمنه شوه او د روڼ اندۍ او پرمختګ پوهیدنه یوائې په دریشي او نیکټایي کې رالنده شوه.

د حکومتي چارواکو نیمايي عمر په سرپرستۍ کې تیرشو، ځکه له یوې خوا نومول شوو چارواکو د کار وړتیا نه درلوده او له بلې خوا د افغانستان د ولسي جرګې او مشرانو جرګې کمیشنکارانو او ټیکه دارانو، د پوره کمیشن او ټیکې د نه لاسته راوړلو له امله، رایه نه ورکوله. د معامله ګرۍ، کمیشنکارۍ او ټیکه دارۍ په دې بازار کې په ملیاردونو ډالر ورک او ډوب شول.

د دې ټولو تجربو وروسته اوس کومه لار پاتې ده؟ ټولو شته فکرونو او "ایزمونو" ناکامي تجربې پرېښې دي او دا نااميدي رامینځته شوې چې بله کومه لار نشته. خو زه وایم چې لار شته چې په دې کتابګوټي کې به یې وګورئ.

د جوړښت ځانګړنې:

د افغانستان راتلونکی سیاسي او ټولنیز نظام باید د خپلواکۍ، وګړییز او ټولنیزعدالت او استازولۍ پر بنسټ ولاړې ولسي چارواکۍ د اصولو پر اساس چې په لنډه توګه به لاندې څرګند شي، جوړ کړای شي.

خپلواکي:

خپلواکي د یو انسان او یا یوې ټولنې هغې ارادې، قدرت او عمل ته وایي چې د نورو له تاثیر څخه خالي وي او د پردیو له اغیزې پرته خپل شتون، ژوند او پاینت روان وساتي. خپلواکي د انسانانو هغه وړتیا ده چې له پردي زور، تاو، بندیز او ټاکنې پرته د یو شي د کولو او یا نه کولو په اړه پرېکړه وکړي. دا وړتیا د انسانانو په انفرادي او ټولنیز ژوند کې عملي ده. په نړیواله سیاسي کچه خپلواکي له بهرني نفوذ او ادارې څخه خلاصون ته ویل کیږي.

یوې ټولنې او یا یو هیواد ته هغه وخت خپلواک ویل کیدای شي چې په بهرنیو حکومتونو او قدرتونو پورې تړلی نه وي او چارې یې پر خپلو پښو ولاړې وي. کله که یو کس، یو ولس او یا یو هیواد د بل کس، بل ولس او یا بل هیواد تر اغیزې لاندې وي، پردي نظریات ومني او د پردیو د ګټو، کرښلارو او تګلارو له اصولو سره برابر د خپلو ملي ګټو، کرښلارو او تګلارو پر خلاف کړنې ترسره کړي نو داسې کس، ولس او یا هیواد ته خپلواک نشي ویل کیدی.

خپلواکي ولسونو ته خپله اراده، هویت او ملي احساس وربخښي.

اسلام خپلواکي د انسانانو طبیعي حق ګڼي او هغه ژوند، ژوند نه بولي چې خپلواکي ونلري.

که یو انسان خپلواکي له لاسه ورکړي، نو د هغه وجدان، خپله اراده او د نفس عزت مري او یوائې یو خوړونکی، څښونکی، کارکونکی او خوځیدونکی ځاروی تري جوړیږي. اسلام خپلواکي دې حد ته رسولې ده چې لوی ښځتنﷻ انسانانو ته د اسلام د سپیڅلي دین په منلو کې هم خپلواکي ورکړې ده. لوی ښځتنﷻ په قرآن عظیم الشان کې فرمايي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ ۖ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ ۚ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ لَهَا ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ[۸]
ژباړه: نشته هيڅ زور په دين کې، په تحقيق سره ښکاره شوې ده سمه لار له ګمراهي څخه. پس هرڅوک چې کافر(منکر) شو له بتانو او ايمان يې راوړ پر الله باندې نو په تحقيق سره يې ټينګه نيولې ده کړۍ چې له سره نشته پريکيدل هغې لره، او الله ښه اوريدونکی ښه عالم دی[۹].
له دې څخه څرګنديږي، چې کله الله ﷻ د خپل دين په منلو کې پر انسانانو باندې زور نه کوي نو د ورځني ژوند په نورو برخو کې خو قطعاً زور نشته، ځکه دين او ايمان د انسانانو تر ټولو لوړه پانګه او ساتونکی محور دی. له دې امله انسان د خپل فکر او خپلې شتمنۍ پوره واک لري چې د هيڅ دنيايي زور پيرو نه دي. دا انسان ته د لوی ښتنﷻ لخوا يوه ورکړل شوې پيرزوينه ده.
له بلې خوا په اسلام کې خپلواکي د دې مانا نه لري چې انسان له هرراز ټاکلو اندازو او لارښوونو څخه خلاص دی، ځکه بې کچې خپلواکي انارشي رامينځته کوي. انسانان د هوس پر لوري کش کيږي او شيطاني غرايز د انسانانو ژوند قابو کوي او واکمني پرې کوي. خپلواکي د قرآن کريم په لارښوونو او د رسول اکرمﷺ په کړو او ويناوو کې ځای په ځای شوې ده. د بيلګې په توګه يو انسان د دې حق نه لري چې بل انسان په دې مجبور کړي چې د هغه په لار روان شي او يا د هغه غيرشرعي غوښتنې او حکمونه ومني، ځکه د يو انسان خپلواکي د دې مانا نه لري چې د بل انسان خپلواکي دې له مينځه ولاړه شي. په عمومي ډول ويلای شو چې د وګړو او ټولنې خپلواکي بايد د دې لامل نشي چې د ټولنې ټولنيزجوړښت او بنسټونو ته تاوان ورسوي، د ټولنې د وګړو او ټولنې پراخه حقونو ته تاوان ورسوي، او د نورو وګړو، ټولنو او هيوادونو د خپلواکۍ د له مينځه تګ لامل شي. په اسلامي ټولنه کې د انسانانو خپلواکي په لاندنيو برخو کې تأمين شوې ده.

ځاني (شخصي) خپلواکي
په ځاني خپلواکۍ کې يو انسان تر هغه بريد پورې خپلواک دی چې د بل انسان د خپلواکۍ بريد ته ورسيږي. ترڅو چې د يو انسان چارې او کړه وړه د بل انسان خپلواکي او حقونو ته زيان ونه رسوي، نوموړی انسان بايد خپلواک او آزاد پريښودل شي چې د ځان، مال، ملکيت او حيثيت له ويرې او ګواښ پرته خپلې چارې پرمخ بوځي.
ځاني خپلواکي او آزادي د سپيڅلتوب (پاکوالي) او ساتنې (امنيت) د اصولو پراساس ولاړه ده. لوی ښتنﷻ انساني حيثيت او عزت ته ډير لوړ ځای ورکړی او په انسانانو يې امر کړی چې يو د بل حيثيت او شرافت وساتي، يو په بل تيری ونکړي، يو بل ته په سپک نظر و نه ګوري او يو بل سپک نکړي. لوی ښتنﷻ په قرآن عظيم الشان کې فرمايي.
وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ...[۱۰]
ژباړه: او خامخا په تحقيق ډيرعزت ورکړی دی مونږ اولاده د آدم ته...[۱۱]
د انسان فکر، نوم، عزت، وياړ او خپلواکي د انسانانو د سپيڅلتوب ستر، منلي او ګټلي بنسټونه او ستر توکونه دي. همدا وجه ده چې په اسلام کې په يو انسان باندې تيری او د هغه ارزښت ته سپکاوی ټولې ټولنې ته تيری او سپکاوی بلل کيږلي. له بله پلوه د يو انسان سره ښه کول او د هغه درنښت کول له ټولې ټولنې سره ښه کول او د ټولې ټولنې درنښت بلل کيږي. د انسانانو ساتنه په اسلام کې ځانګړی ځای لري.
له دې امله په اسلام کې د هر انسان د ژوند، عزت او شتمنۍ ضمانت شوی او په انسانانو زياتی کول او د انسانانو وژل منع شوي دي. دا بنسټونه او اوامر د ټولو انسانانو لپاره په يو ډول دي، که نر وي او که ښځه، که چارواکی وي او يا عام وګړی.

د سفرکولو خپلواکي:
انسانان د دې حق او واک لري چې پرته د کومو بنديزونو، بريدونو او ستونزو په خپل هيواد کې دننه او د خپل هيواد څخه بهر سفر وکړي او بيرته خپل هيواد ته راستانه شي. د سفرکولو دا حق په قران کريم، د پيغمبرﷺ په سنتو او دعلماوو په اجماع کې څرګند دی. لوی ښتنﷻ په قرآن عظيم الشان کې فرمايي.
هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ ۖ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ[۱۲]

---

[۸] البقره، ۲۵۶.
[۹] کابلی تفسير .
[۱۰] الإسراء (بني اسرائيل)، ۷۰.
[۱۱] کابلی تفسير .
[۱۲] الملک، ۱۵.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بنې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

ژباړه: دی هغه ذات دی چې تاسي ته يې ځمکه ايل کړې، تاسي يې په ځنډو (يا لارو) کې ګرځئ او د هغه روزي خورئ او هماغه ته مو بيا ژوندي راپورته کېدل دي [13].

همدا وجه ده چې مسافرو ته ستونزې پيداکول او هغوی ته تاوان رسول ستره ګناه ګڼل شوي ده او په اسلام کې دې ګناهګارو او په ځانګړې توګه د لويو لارو غلو لپاره سخته سزا ټاکل شوې ده. همداراز نه يواځې دا چې انسانان د سفرکولو حق او خونديتوب لري بلکې د سفر لارې هم بايد پاکې وي، ستونزې پکښې نه وي او د خلکو لخوا کوم خنډ يا بندښت رامينځته نشي. د أبو سعيدالخدري څخه روايت دی چې رسول اکرمﷺ فرمايلي دي.

إِيَّاكُمْ وَالْجُلُوسَ عَلَى الطُّرُقَاتِ." فَقَالُوا مَا لَنَا بُدٌّ، إِنَّمَا هِيَ مَجَالِسُنَا نَتَحَدَّثُ فِيهَا. قَالَ " فَإِذَا أَبَيْتُمْ إِلاَّ الْمَجَالِسَ فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهَا" قَالُوا وَمَا حَقُّ الطَّرِيقِ قَالَ "غَضُّ الْبَصَرِ، وَكَفُّ الأَذَى، وَرَدُّ السَّلاَمِ، وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ، وَنَهْىٌ عَنِ الْمُنْكَرِ." [14]

ژباړه: پيغمبرﷺ وويل: خبراوسئ. د لارې په سر (مينځ کې) مه کښينئ. خلکو وويل. له دې پرته بل هيڅ چاره نشته ځکه د لارې سر زموږ د ناستې يواځنی ځای دی چې موږ سره خبرې کوو. پيغمبرﷺ وويل. چې هرومرو بايد هلته کښينئ، نو د لارې حقوق بايد پرځای کړئ. خلکو وپوښتل. د لارې حقوق کوم دی؟ پيغمبرﷺ وويل. خپل نظر(کتل) لاندې واچوئ، خلکو ته تاوان مه رسوئ، سلام اچولو ته ځواب ورکړئ، ښه کوئ او د بدو مخه نيسئ.

په يو ځای کې د اوسيدو (ژوندکولو) خپلواکي:

يو انسان د دې خپلواکي لري چې په هره سيمه او هر هيواد کې د خپلې وسې برابر قانوني استوګنه وکړي. د دې ترڅنګ دولتونه او حکومتونه مسووليت لري چې د هغو کسانو لپاره د استوګنې شرطونه، اسانتياوې او شونتيا برابره کړي چې خپله يې وس نه لري، ترڅو د دې خلکو د ژوند کولو او اوسيدلو بنسټيزه اړتياوې پوره شي.

د يو انسان د اوسيدو ځای (کور) د هغه حريم دی او هيڅوک حق نه لري چې د چا حريم ته پرته د کور د خاوند له اجازې څخه ننوځي، که هغه چاروواکی او يا ولسمشر هم وي. لوی څښتنﷻ په قرآن عظيم الشان کې فرمايي.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّىٰ تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ [15]

ژباړه: ای هغو کسانو چې ايمان مو راوړی دی مهٔ ننوځئ تاسې (هغو) کورونو ته چې غير وي د کورونو له ستاسې، تر هغې پورې چې (اجازه وغواړئ) او ورسره وغږيږئ او سلام واچوئ پر اهل د دوی. دا ستاسې خير دی، بهتره او ډيره غوره ده تاسې ته، ښايي چې پند واخلئ تاسې [16].

يواځې په ځانګړو حالاتو کې چې له ژوند، مرګ او جرم سره تړاو ولري، د يو چا حريم ته پرته د کور د خاوند له اجازې څخه د ننوتلو جواز شته. له دې امله په اسلامي شريعت کې د يو کور څخه غلا کول، د يو چا کور او يا په کور کې دننه د سامان ضبطول او له مينځه وړل لويه سزا لري چې د لاس او پښې پريکول پکښې داخل دي.

يو کس، دولت او حکومت د دې اجازه نلري چې د چا د کور جاسوسي وکړي، د هغوی خبرې پټې واوري، ځکه چې جاسوسي کول او په پټه او غلا سره د نورو خبرې اوريدل د انسانانو د کور سپيڅلتوب او د کور د اوسيدونکو ځانګړې خپلواکۍ ته تاوان رسوي. له ابوهريرهτ څخه روايت دې چې رسول اکرمﷺ فرمايلي دي.

مَنِ اطَّلَعَ فِي بَيْتِ قَوْمٍ بِغَيْرِ إِذْنِهِمْ فَفَقَئُوا عَيْنَهُ فَلاَ دِيَةَ لَهُ وَلاَ قِصَاصَ. [17]

ژباړه: که څوک د چا کور ته د کور د اوسيدونکو له اجازې څخه پرته دننه وګوري او هغوی د دهٔ سترګې راوباسي، نوموړی د قصاص(بدل) او خونبها حق نه لري.

د ملکيت خپلواکي:

د لومړی برخې پای

---

[13] روانه او اسانه ژباړه، مولوي فاروق غلجي .
[14] صحيح البخاري، کتاب المظالم، ۲۴۶۵.
[15] النور،۲۷.
[16] کابلی تفسير.
[17] سنن النسائي، کتاب القسامة، ۴۸۶۰.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ